

Minister Funduszy i Polityki Regionalnej

Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz

Warszawa, data: 11 lutego 2024 r.

znak sprawy: DZF-VI.6810.25.2023.JB

identyfikator koszulki: 2508168

telefon: 22 273 80 05

e-mail: joanna.bogaj-maciejewska@mfipr.gov.pl

Instytucje Zarządzające

Regionalnymi Programami na lata 2021–2027

Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej

Dotyczy: komunikat w sprawie stosowania Wytycznych dotyczących realizacji przedsięwzięć z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus na lata 2021-2027

Szanowni Państwo,

Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, składając wyjaśnienia (pismo z 27 grudnia 2023 r., znak sprawy: DZF-VI.6810.27.2023.JB) Panu Marcinowi Wiąckowi, Rzecznikowi Praw Obywatelskich w zakresie zgodności *Wytycznych dotyczących realizacji projektów z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w regionalnych programach na lata 2021 – 2027* (Wytyczne EFS+) z postanowieniami Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (KPP) oraz Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych (KPON lub Konwencja), zobowiązało się przygotować komentarz do Wytycznych EFS+. Mając to na uwadze proszę o zwrócenie szczególnej uwagi na kwestie, o których mowa poniżej, na etapie realizacji projektów w zakresie rozwoju usług społecznych w programach regionalnych.

KPP, zgodnie z art. 6. ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej, to dokument o charakterze wiążącym wszystkie państwa członkowskie. Artykuł 51 KPP wskazuje, że postanowienia Karty mają zastosowanie do instytucji, organów i jednostek organizacyjnych Unii przy poszanowaniu zasady pomocniczości oraz do Państw Członkowskich przede wszystkim w zakresie, w jakim stosują one prawo Unii. Oznacza to, że jako kraj członkowski, mamy obowiązek respektowania praw ustanowionych w KPP w zakresie wykonywania prawa Unii. Obowiązek ten spoczywa na wszystkich organach stanowiących „emanację państwa” w zakresie powierzonych im kompetencji, a więc m.in. Instytucji Zarządzających regionalnymi programami.

Umowa Partnerstwa dla Realizacji Polityki Spójności 2021-2027 w Polsce wskazuje również, że inwestycje podejmowane w ramach celu polityki 4 odpowiednio z EFS+ i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego będą zgodne z Konwencją, w tym z artykułem 19 Konwencji i Komentarzem ogólnym nr 5 do KPON.

Co więcej, stosowanie i wdrażanie KPP i KPON wynika także wprost z warunkowości podstawowej (warunki horyzontalne: Skuteczne stosowanie i wdrażanie Karty praw podstawowych oraz Wdrażanie i stosowanie Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych zgodnie z decyzją Rady 2010/48/WE). Oznacza to, że wszystkie działania wspierane z Funduszy Europejskich muszą być zgodne z odpowiednimi postanowieniami KPP oraz KPON. Tym samym, oba te dokumenty mają charakter wprost wiążący instytucje odpowiedzialne za realizację projektów.

Co ważne, każde państwo członkowskie może przyjąć regulacje korzystniejsze dla grup zagrożonych dyskryminacją jaką są osoby z niepełnosprawnością, jednakże w procesie implementacji przepisów unijnych nie może dojść do obniżenia poziomu ochrony przed dyskryminacją.

Zgodnie z artykułem 5 KPON, **wszyscy ludzie są równi wobec prawa, a jakakolwiek dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność jest niedopuszczalna**. Zakaz dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność wynika również z art. 21 KPP.

Artykuł 19 Konwencji wskazuje natomiast, że osoby z niepełnosprawnościami mają **równe prawo do życia w społeczeństwie, wraz z prawem dokonywania wyborów na równi z innymi osobami**. Obowiązkiem organów państwa jest podejmowanie skutecznych i odpowiednich środków w celu ułatwienia korzystania przez osoby z niepełnosprawnościami z tego prawa oraz ich pełnego włączenia i udziału w społeczeństwie. Konwencja (art. 19 lit. a) precyzuje także, że osobom z niepełnosprawnościami należy zapewnić **możliwość wyboru miejsca zamieszkania i podjęcia decyzji co do tego, gdzie i z kim będą mieszkać, na zasadzie równości z innymi osobami**, a także, że osoby z niepełnosprawnościami nie będą zobowiązane do mieszkania w szczególnych warunkach. Osoby z niepełnosprawnościami powinny mieć **dostęp do szerokiego zakresu usług wspierających** świadczonych w domu lub

w placówkach zapewniających zakwaterowanie oraz do innych usług wspierających, świadczonych w społeczności lokalnej, w tym do pomocy osobistej niezbędnej do życia i **włączenia w społeczność oraz zapobiegającej izolacji i segregacji społecznej** (art. 19 lit. b). Punkt c tego artykułu wskazuje natomiast m.in. że usługi te muszą **odpowiadać potrzebom osób** z nich korzystających. Artykuł 26 KPP podkreśla z kolei, że Unia Europejska uznaje i szanuje prawo osób z niepełnosprawnościami do **korzystania ze środków mających zapewnić im samodzielność, integrację społeczną i zawodową oraz udział w życiu społeczności**.

Komentarz generalny Komitetu ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami nr 5 dotyczący art. 19 wskazuje, że **wybór oraz podejmowanie decyzji w zakresie tego w jaki sposób, w jakim miejscu i z kim mieszkamy, stanowi główną wartość stojącą za prawem do niezależnego życia w społeczności**. Możliwość indywidualnego wyboru nie ogranicza się jednak wyłącznie do miejsca zamieszkania, czy współlokatorów, ale dotyczy ona też wszelkich aspektów warunków bytowych danej osoby, w tym jej planu dnia i zwyczajów, stylu życia, w tym sfery publicznej i prywatnej, w wymiarze codziennym jak również długofalowym.

Komentarz podkreśla też, że w przypadku wielu osób z niepełnosprawnościami **dostęp do zindywidualizowanych usług wsparcia jest warunkiem koniecznym niezależnego życia w społeczności**. Osoby z niepełnosprawnościami muszą mieć zapewnione **prawo wyboru usług, jak również ich świadczeniodawców**. Usługi te muszą być **świadczone zgodnie z indywidualnymi wymaganiami i osobistymi preferencjami**, natomiast wsparcie powinno mieć charakter na tyle elastyczny, by istniała możliwość dostosowania go do wymagań odbiorcy, a nie na odwrót.

Z uwagi na powyższe, w Wytycznych EFS+ stosowane są zapisy mające na celu zagwarantowanie, że **osoba korzystająca ze wsparcia będzie traktowana w sposób podmiotowy, niedyskryminujący, włączający, a rozwiązania zaoferowane w projektach będą przyczyniały się do prowadzenia przez nią niezależnego życia, w tym dokonywania wyborów na równi z innymi osobami**.

W zastosowanej w Wytycznych definicji usług świadczonych w społeczności lokalnej wskazano, że są to usługi społeczne lub zdrowotne **umożliwiające osobom niezależne życie w środowisku lokalnym**, a dzieciom życie w rodzinie lub rodzinnej pieczy zastępczej. Usługi te zapobiegają odizolowaniu osób od rodziny lub społeczności lokalnej oraz umożliwiają podtrzymywanie więzi rodzinnych i sąsiedzkich. Są to usługi świadczone w sposób:

- a) **zindywidualizowany (dostosowany do potrzeb i możliwości danej osoby);**
- b) **umożliwiający odbiorcom tych usług kontrolę nad swoim życiem i nad decyzjami, które ich dotyczą (w zakresie wsparcia dzieci uwzględnianie ich zdania);**
- c) **zapewniający, że odbiorcy usług nie są odizolowani od ogółu społeczności lub nie są zmuszeni do mieszkania razem;**

- d) gwarantujący, że **wymagania organizacyjne nie mają pierwszeństwa przed indywidualnymi potrzebami** osoby z niej korzystającej.

Należy podkreślić, że warunki, o których mowa w lit. a–d, muszą być spełnione łącznie.

Niezależne życie jest zdefiniowane w Wytycznych EFS+ jako „**prawo do życia w społeczeństwie** dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu lub osób z niepełnosprawnościami **na równych prawach z innymi osobami**. Oznacza **możliwość sprawowania kontroli nad swoim życiem i podejmowania decyzji, które dotyczą ich życia**, w szczególności w zakresie miejsca zamieszkania, współmieszkańców oraz sposobu organizacji życia. Niezależne życie nie oznacza samodzielności, ale **swobodę dokonywania wyborów i sprawowania kontroli nad swoim życiem**. Niezależne życie możliwe jest przy zapewnieniu warunków mieszkaniowych, szerokiego zakresu usług społecznych i zdrowotnych świadczonych w społeczności lokalnej”.

Wytyczne EFS+ (Podrozdział 4.3. Zasady dotyczące usług społecznych, pkt 3), wskazują, że „**wsparcie** oferowane w projektach jest **dostosowane do indywidualnych potrzeb, potencjału i osobistych preferencji odbiorców tych usług** (zwłaszcza w przypadku osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i osób z niepełnosprawnościami)”.

Z tego powodu **należy przy planowaniu wsparcia, określaniu jego warunków, czy kontroli, każdorazowo dokładać najwyższej staranności, aby przedstawione powyżej zapisy Wytycznych EFS+, odzwierciedlające postanowienia KPP oraz KPON, były w każdym realizowanym projekcie oraz wobec każdego uczestnika spełnione**. Konieczne jest więc, aby **każda realizowana forma wsparcia wynikała z indywidualnych potrzeb i odbywała się za zgodą osoby korzystającej ze wsparcia**. Odnosi się to również do zakresu oferowanego wsparcia, gdyż **żadna z usług nie może być traktowana jako obligatoryjna**.

Możliwość podejmowania decyzji, swoboda dokonywania wyborów i kontrola nad swoim życiem muszą być także odzwierciedlone poprzez **możliwość zwrócenia się odbiorcy wsparcia do jego realizatorów o zmianę rodzaju świadczonych usług, sposobu ich realizacji, w tym jakości pomocy, czy też osoby, która te usługi świadczy**. Każdy korzystający ze wsparcia musi mieć również zapewnioną możliwość złożenia skargi w tym zakresie.

Zasada **możliwości wyboru miejsca zamieszkania i podjęcia decyzji dot. osób, z którymi dana osoba ma mieszkać, na zasadzie równości z innymi osobami**, którą wskazuje wprost art. 19 KPON, jest również kluczowa w zakresie wsparcia o charakterze mieszkaniowym. Ważne jest, aby **osoba korzystająca z tego rodzaju pomocy, otrzymywała na czas realizacji projektu odpowiedni tytuł prawny** (np. umowę najmu lub kontrakt). Tytuł ten powinien być dostosowany do charakteru mieszkania, które może oferować wsparcie krótkoterminowe (o charakterze treningowym) i długoterminowe (o charakterze wspomagającym).

W odniesieniu do tego wsparcia, nieodzownym elementem musi być także **możliwość podjęcia samodzielnej decyzji przez odbiorcę wsparcia co do ew. osób współzamieszkujących.**

Wszystkie realizowane w programach formy wsparcia muszą więc odbywać się **z poszanowaniem podmiotowości i przyrodzonej godności wszystkich osób, w tym prawa do decydowania o własnym życiu.** Zasady te odnoszą się do wszystkich osób z niepełnosprawnościami, niezależnie od wymaganego rodzaju wsparcia, wieku, rodzaju dysfunkcji, płci, czy też innych czynników.

Z poważaniem

Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz

/podpisano elektronicznie/

Załączniki

1. Pismo MFiPR przekazujące wyjaśnienia RPO
2. Pismo RPO przyjmujące wyjaśnienia

Do wiadomości:

1. Pani Agnieszka Dziemianowicz-Bąk, Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
2. Pan Marcin Wiącek, Rzecznik Praw Obywatelskich